

ΘΕΜΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΩΣ ΦΥΣΙΚΟΣ Η
ΝΟΜΙΜΟΣ ΔΙΚΑΣΤΗΣ

Βασιλική Δόλκα

A.M 1340200800080

Τρίτη, 25 Μαΐου 2010

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΩΣ ΦΥΣΙΚΟΣ Η ΝΟΜΙΜΟΣ ΔΙΚΑΣΤΗΣ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Α' ΜΕΡΟΣ “Ο ΝΟΜΙΜΟΣ ΔΙΚΑΣΤΗΣ”

- ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ.
- ΣΥΓΚΡΗΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.
- ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ.
- Η ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ Η ΝΟΜΙΜΟΥ. ΔΙΚΑΣΤΗ ΣΤΗΝ ΕΣΔΑ.
- Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΝΟΜΙΜΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗ.
- ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΠΡΟΣΒΟΛΗΣ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΟΥ. ΝΟΜΙΜΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ.
- Η ΣΥΝΑΙΝΕΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΔΙΚΩΝ.
- ΑΠΟΘΕΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ. ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ Η ΝΟΜΙΜΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗ.
  - Δικαστικές Επιτροπές και έκτακτα δικαστήρια.
  - Εξαιρετικά Δικαστήρια.
  - Ειδικά Δικαστήρια.

Β' ΜΕΡΟΣ “ΤΟ ΔΕΕ ΩΣ ΦΥΣΙΚΟΣ Η ΝΟΜΙΜΟΣ ΔΙΚΑΣΤΗΣ

- **Ο ΦΥΣΙΚΟΣ Η ΝΟΜΙΜΟΣ ΔΙΚΑΣΤΗΣ ΣΤΟ ΕΝΩΣΙΑΚΟ ΔΙΚΑΙΟΔΟΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ.**
- **ΣΥΝΘΕΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ.**
- **ΤΟ ΔΕΕ ΩΣ ΦΥΣΙΚΟΣ Η ΝΟΜΙΜΟΣ ΔΙΚΑΣΤΗΣ**
- **ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΟ ΦΥΣΙΚΟ Η ΝΟΜΙΜΟ ΔΙΚΑΣΤΗ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΥΠΟΒΟΛΗ ΠΡΟΔΙΚΑΣΤΙΚΟΥ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΣ ΣΤΟ ΔΕΕ.**
- **ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΔΕΕ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΔΙΚΗΣ ΠΟΥ ΕΚΚΡΕΜΕΙ ΕΝΩΠΙΟΝ ΕΘΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ.**
- **Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΔΕΕ ΣΤΗΝ ΕΠΙΛΥΣΗ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΥ, ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ, ΤΟΥ ΝΟΜΙΜΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΛΥΣΗ ΔΙΑΦΟΡΩΝ.**

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.

Α' ΜΕΡΟΣ

Ο ΝΟΜΙΜΟΣ ΔΙΚΑΣΤΗΣ

Σύμφωνα με το άρθρο 8 του ισχύοντος ελληνικού Συντάγματος ,το οποίο κατοχυρώνει την αρχή του φυσικού ή νομίμου δικαστή ορίζεται ότι αφενός “Κανένας δεν στερείται χωρίς τη θέλησή του το δικαστή που του έχει ορίσει ο νόμος.”¹(παρ.1) και αφετέρου ότι “Δικαστικές επιτροπές και έκτακτα δικαστήρια, με οποιοδήποτε όνομα, δεν επιτρέπεται να συσταθούν”(παρ.2)²

Η αρχή αυτή του φυσικού ή νομίμου δικαστή είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την προστασία των ατομικών πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων. Η προστασία των δικαιωμάτων της προσωπικής ασφάλειας και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας καθώς και τα θεμελιώδη δικαιώματα της ισότητας και της ελευθερίας που αποτελούν το θεμέλιο λίθο των δημοκρατικών εννόμων τάξεων θα απέβαινε αλυσιτελής αν σε περίπτωση παραβίασης τους δεν υπήρχε ο φυσικός ή νόμιμος δικαστής που θα επιλαμβανόταν της διαφοράς και θα προσπαθούσε να την επιλύσει με σκοπό την απονομή της δικαιοσύνης³, <<περιβεβλημένος με εγγυήσεις προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας>>⁴(άρθρο 87 παρ.1 Σ).

Απώτερος σκοπός του νομοθέτη είναι να διασφαλισθεί ο δίκαιος χαρακτήρας της δίκης και να θωρακισθεί η απονομή της δικαιοσύνης από τον κίνδυνο επηρεασμού των δικαστικών αποφάσεων μέσω της χειραγώγησης των οργάνων της δικαιοσύνης, της επιλεκτικής τοποθέτησης προσώπων τα οποία θα δικάσουν⁵ και άλλων επιρροών αλλότριων προς το σκοπό της.

¹Θετικός ορισμός του φυσικού ή νομίμου δικαστή.

²Αποθετικός ορισμός της αρχής του φυσικού ή νομίμου δικαστή.

³Βασίλειος Θ.Κονδύλης, “Ο φυσικός ή νόμιμος δικαστής”,σ.20.

⁴Α.Μάνεσης, “Συνταγματικά δικαιώματα”,α',σ.211.

⁵Χρυσόγονος, “Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα”,2001

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.

Η αρχή του νομίμου ή φυσικού⁶ δικαστή κατοχυρώνεται με ειδικές διατάξεις στα συνταγματικά κείμενα πολλών κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁷. Κατοχυρώνεται στο Ιταλικό Σύνταγμα του 1947⁸ (Άρθρο 15, εδάφ. α') και εκφράζεται μέσα από δύο επιμέρους αρχές, αφενός της απαγόρευσης της δημιουργίας εκτάκτων δικαστηρίων (Άρθρο 102, εδάφ. β') και αφετέρου μέσα από το δικαίωμα σε δικαστή “εκ των προτέρων ορισθέντα”. Επιπλέον στο άρθρο 8 του ισχύοντος Βελγικού Συντάγματος του 1831 ορίζεται ότι <<κανένας δε μπορεί να στερηθεί χωρίς τη θέλησή του το δικαστή που του ορίζει ο νόμος>>, και στο άρθρο 94 <<κανένα δικαστήριο και κανένα δικαιοδοτικό όργανο δε μπορεί να συσταθεί παρά δυνάμει νόμου. Δικαστικές επιτροπές και έκτακτα δικαστήρια με οποιοδήποτε όνομα απαγορεύεται να συσταθούν>>. Το Βελγικό Σύνταγμα αποτέλεσε πρότυπο για τα περισσότερα ευρωπαϊκά συνταγματικά κείμενα, συμπεριλαμβανομένου και του ελληνικού (παραπλήσια διατύπωση με άρθρο 8 του Ελληνικού Συντάγματος). Στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας το άρθρο 101 του Θεμελιώδους Νόμου⁹ ορίζει αφενός την απαγόρευση εκτάκτων δικαστηρίων (παρ. 1, εδάφ. α') και αφετέρου ορίζεται ότι κανείς δεν πρέπει να στερείται από το νόμιμο δικαστή του (εδάφ. β'). Σύμφωνα με τον καθορισμό του περιεχομένου της αρχής στο γερμανικό δίκαιο από το Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο ο νόμιμος δικαστής είναι ταυτοχρόνως το δικαστήριο ως θεσμική μονάδα (Gericht), ο δικάζων σχηματισμός (Spruchkorper), και ο συγκεκριμένος δικαστής (Richter) που είναι υπεύθυνος για την επίλυση της συγκεκριμένης διαφοράς. Και το άρθρο 25 παρ. 1 του Ιταλικού Συντάγματος του 1948 ορίζει ότι <<κανένας δε μπορεί να στερηθεί το φυσικό δικαστή του, που ήδη έχει ορισθεί από το νόμο>>. Τέλος πρέπει να επισημανθεί ότι η αρχή του φυσικού ή νομίμου δικαστή δεν είναι κατοχυρωμένη ρητώς σε όλες τις έννομες τάξεις. Για παράδειγμα στη Γαλλία παρ'όλο που δεν διακηρύσσεται *expressis verbis* στο

Σύνταγμα του 1958, σύμφωνα με τη κρατούσα θεωρία και τη νομολογία η εν λόγω αρχή αποτελεί συνέπεια της γενικής αρχής της ισότητας ενώπιον του νόμου.¹⁰

⁶Ο όρος αυτός έχει καθιερωθεί πλέον στη θεωρία και τη νομολογία βλ., ενδεικτικά ΣτΕ 137/2005, ΣτΕ 541/2002. Ο όρος φυσικός δικαστής ήταν συνηθισμένος παλαιότερα, κατά τα επαναστατικά και μετεπανάστατικά γαλλικά συντάγματα, όπου μιλούσαν για “juge naturel”. Συναντάται όμως και σήμερα (π.χ Άρθρο 25 παρ.1 του Ιταλικού Συντάγματος, όπου αναφέρεται ως “giudice naturale”. Ο όρος “φυσικός” δικαστής δεν ακριβολογεί. Είναι όρος που ενδέχεται να δημιουργεί συγχύσεις με αναφορές στο φυσικό δίκαιο. (Βλ. Μάνεση, Ατομικές ελευθερίες, 1982 σελ. 144 επ.) Χρησιμοποιείται ως συνώνυμος του όρου “νόμιμος δικαστής”.

⁷Βλ. Βασίλειος Θ. Κονδύλης, Ο φυσικός ή νόμιμος Δικαστής, σελ. 10 επ.

⁸http://www.oefre.unibe.ch/law/icl/it00000_.html. (κείμενο Ιταλικού Συντάγματος)

⁹Κείμενο Θεμελιώδους νόμου 1949, <http://www.jura.uni-sb.de/BIJUS/grundgesetz/> & <http://www.bundesverfassung.de/>

¹⁰Βλ. Βασίλειος Θ. Κονδύλης, Ο φυσικός ή νόμιμος Δικαστής, σελ 18

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ.

Οι ρίζες της αρχής του φυσικού ή νομίμου δικαστή ανευρίσκονται στα αγγλικά κείμενα της Magna Carta του 1215, με ειδικές διατάξεις για τους Κοσμήτορες και τους Βαρόνους (άρθρα 14 και 29), καθώς και του Bill of Rights του 1689 που καταδίκασε τις κάθε είδους επιτροπές ως <<παράνομες και ολέθριες>> (“Illegal and pernicious”)¹¹. Το δικαίωμα στον φυσικό ή νόμιμο δικαστή κατοχυρώνεται στο Αμερικανικό Σύνταγμα¹², μέσω της αρχής του <<due process¹³>> αλλά και με την έκτη τροποποίηση όπου θεσπίζεται ρητά ότι, σε όλες τις περιπτώσεις ποινικών διώξεων, ο κατηγορούμενος πρέπει να απολαμβάνει του δικαιώματος για δημόσια και ταχεία δίκη από ένα <<αμερόληπτο δικαστήριο ενόρκων του κράτους και της περιοχής όπου θα έχει τελεστεί το έγκλημα η οποία θα έχει εκ των προτέρων νομίμως οριοθετηθεί>>. Στην Ελληνική έννομη τάξη η αρχή του φυσικού ή νομίμου δικαστή καθιερώθηκε για πρώτη φορά στο Σύνταγμα του Άστρους του 1823 (άρθρο 1' <<κανένας δε δύναται να βιασθεί να διαφύγει το ανήκον κριτήριο>> και πα' << κανένας δεν δύναται να αποφύγει το ανήκον κριτήριο>>, της Τροιζήνας του 1827 (άρθρα 11 και 138) και το “Ηγεμονικό” Σύνταγμα του 1831 (άρθρα 39 και

285). Την πρώτη διακήρυξη της αρχής του νομίμου δικαστή με παραπλήσια της σημερινής διατύπωση βλέπουμε στο άρθρο 89 του Συντάγματος του 1844¹⁴.

¹¹ Βλ. Α.Ι. Σβώλου-Γ.Κ. Βλάχου. Το Σύνταγμα της Ελλάδος, Τόμος Α, 1954 και Α. Μάνεσης, Ατομικές Ελευθερίες, 1982

¹² Βλ. Βασίλειος Θ. Κονδύλης, Ο φυσικός ή νόμιμος Δικαστής, σελ 7

¹³ <<The Constitution of the United States of America>>, (right to trial by impartial jury)

¹⁴ <<Ουδείς αφαιρείται άκων του παρά του νόμου ωρισμένου εις αυτόν Δικαστού. Όθεν δικαστικά επιτροπαί και έκτακτα δικαστήρια υφ'οποιονδήποτε όνομα δεν επιτρέπεται να συστηθώσιν>>

Η ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ Η ΝΟΜΙΜΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗ ΣΤΗΝ ΕΣΔΑ.

Το άρθρο 6 παρ.1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου¹⁵, η οποία έχει κυρωθεί με το νόμο 2329/53 και το ν.δ 53/1974 και έχει αυξημένη τυπική νομοθετική ισχύ με βάση το άρθρο 28 παρ.1 του Συντάγματος, καθιερώνει την αρχή του νομίμου δικαστή σε Ευρωπαϊκό επίπεδο και ορίζει ότι <<παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεση του δικαστεί δικαίως δημοσία και εντός λογικής προθεσμίας υπό ανεξαρτήτου και αμερόληπτου δικαστηρίου, νομίμως λειτουργούντος, το οποίο θα αποφασίσει είτε επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων αστικής φύσεως, είτε επί του βασίμου πάσης εναντίον του κατηγορίας ποινικής φύσεως>>. Με την έκφραση “νομίμως λειτουργούντος” εννοείται εδώ η απαραίτητη νομοθετική νομιμοποίηση που χρειάζεται ένα όργανο στα πλαίσια μίας Δημοκρατικής κοινωνίας έτσι ώστε να επιλύει υποθέσεις ιδιωτών¹⁶, πραγματώνοντας το δικαίωμά τους στον νόμιμο δικαστή, ανεξάρτητο από επεμβάσεις της εκτελεστικής εξουσίας. Κατοχυρώνεται επίσης <<το δικαίωμα προσβάσεως σε δικαστήριο για διεξαγωγή δίκαιης δίκης>> που βρίσκεται σε πλήρη αναλογία με το άρθρο 20 παρ.1 του ελληνικού Συντάγματος. Βλέπουμε λοιπόν τη θεμελίωση των εγγυήσεων του νομίμου δικαστή, της ισότητας (“παν πρόσωπον”) της δημοσιότητας, και της ταχύτητας εκδίκασης της υποθέσεως (“εντός λογικής προθεσμίας”) ως στοιχείων

απαραίτητων που οδηγούν στην αποτελεσματική δικαστική προστασία. Τέλος εκτός από την ΕΣΔΑ η αρχή του νομίμου δικαστή κατοχυρώνεται και στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά δικαιώματα¹⁷(άρθρο 14).

¹⁵ΕΣΔΑ

¹⁶Βλ. Βασίλειος Θ.Κονδύλης, Ο φυσικός ή νόμιμος Δικαστής, σελ 28

¹⁷Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, στις 16 Δεκεμβρίου 1966,στη Νέα Υόρκη που έχει κυρωθεί με τον ν.2462/1997

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΝΟΜΙΜΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗ.

Σύμφωνα με τον Αριστόβουλο Μάνεση¹⁸,νόμιμος δικαστής είναι <<εκείνος που ,οριζόμενος από τους εν γένει νόμους(ουσιαστικούς ή δικονομικούς) που εκάστοτε ισχύουν, είναι -καθύλην ή κατά τόπο ή βάσει οποιουδήποτε άλλου κριτηρίου -αρμόδιος να δικάσει και κάθε άλλη υπόθεση όμοια, από άποψη περιεχομένου ή προσώπου, με τη συγκεκριμένη υπόθεση, για την οποία πρόκειται κάθε φορά>>.Αυτό θα μπορούσαμε λοιπόν να χαρακτηρίσουμε ως τη θετική όψη της αρχής του νόμιμου δικαστή. Νόμιμος είναι λοιπόν ο Δικαστής ο οποίος με εγγυήσεις αμεροληψίας και ανεξαρτησίας¹⁹ έχει ορισθεί με αφηρημένα και αντικειμενικά μέτρα από διάταξη νόμου, θεσπιζόμενου σε ανύποπτο χρόνο πριν από την έναρξη της εκκρεμοδικίας συγκεκριμένης διαφοράς ή υπόθεσης προκειμένου να δικάσει στο πλαίσιο δίκαιης δίκης απαλλαγμένης από υστερόβουλες μεθοδεύσεις οι οποίες μπορεί να ελλοχεύουν κινδύνους σχετικά με τη αμεροληψία και ανεξαρτησία του δικαστή.²⁰Η αρχή²¹ του νόμιμου δικαστή αναλύεται ειδικότερα...

1. Νόμιμος είναι ο από τον νόμο οριζόμενος δικαστής. Ο συντακτικός νομοθέτης εννοεί όχι μόνο τον τυπικό αλλά και τον ουσιαστικό νόμο, και επομένως είναι δυνατός ο προσδιορισμός του νόμιμου δικαστή και με κανονιστική πράξη της διοίκησης κατόπιν κανονιστικής εξουσιοδότησης.²²Το

άρθρο 8 απαγορεύει μόνο τους ατομικούς νόμους σε ότι αφορά τη δικαιοδοσία, την αρμοδιότητα και σύνθεση του δικαστηρίου.²³

2. Νόμιμος είναι ο δικαστής ο οποίος έχει ορισθεί ως αρμόδιος κατά το χρόνο άσκησης της εκκρεμοδικίας. Επομένως απαιτείται προηγούμενος νόμος ενώ δεν είναι “νόμιμος” ο δικαστής που ορίζεται μετά την έναρξη της εκκρεμοδικίας(ο εκ των υστέρων οριζόμενος δικαστής).²⁴
3. Ο ορισμός του δικαστή πρέπει να έχει γίνει με βάση κριτηρίων γενικών και αφηρημένων και κατά τρόπο αντικειμενικό. Ο σκοπός της συνταγματικής ρύθμισης είναι η παρεμπόδιση επέμβασης σε συγκεκριμένη υπόθεση μέσω του ορισμού του δικαστηρίου ή της σύνθεσης του ώστε να λάβει η δικαστική απόφαση προκαθορισμένη κατεύθυνση. Το Σύνταγμα απαγορεύει το διορισμό “ειδικού δικαστή” για συγκεκριμένη υπόθεση και παράλληλα θεσπίζει το αναφαίρετο²⁵ του εκ του νόμου αρμόδιου για συγκεκριμένη υπόθεση δικαστή κατοχυρώνοντας με αυτό τον τρόπο την ανεξαρτησία του έναντι κυβερνητικών πιέσεων κατά τρόπο έτσι ώστε η δικαιοσύνη να απονέμεται από ανεπηρέαστους δικαστές που υπόκεινται μόνο στο Σύνταγμα και τους νόμους (άρθρο 87.παρ.2.Σ) Η αρχή του φυσικού ή νόμιμου δικαστή εμποδίζει επομένως την εκ των προτέρων σύνδεση συγκεκριμένης υπόθεσης με συγκεκριμένο δικαστή²⁶.
4. Η εκάστοτε σύνθεση του δικαστηρίου, δηλαδή τα συγκεκριμένα φυσικά πρόσωπα που θα το απαρτίσουν, πρέπει να ορίζονται με κριτήρια αντικειμενικά, βάσει γενικών προγραμματικών μεθοδεύσεων κατανομής υπηρεσίας και όχι κατά βούληση από τον προϊστάμενο του δικαστηρίου²⁷.
5. Το άρθρο 8 παρ.1 του Συντάγματος όταν αναφέρεται στην έννοια του δικαστή εννοεί αφενός τα δικαστήρια ως πολιτειακά όργανα(αντικειμενική έννοια-αρμοδιότητα)και αφετέρου αναφέρεται στον δικαστή ως συγκεκριμένο φυσικό πρόσωπο(υποκειμενική έννοια-σύνθεση),αρμόδιο για την εκδίκαση συγκεκριμένης υπόθεσης. Αναφερόμαστε λοιπόν σε “νόμιμο” δικαστή αλλά και σε “νόμιμο” δικαστήριο.
6. Η αρχή του νόμιμου δικαστή συνιστά γενικότερη αντικειμενική δικονομική αρχή η οποία αφορά τόσο την πολιτική (Κ.Πολ.Δ άρθρο 108),όσο και την

ποινική και τη διοικητική διαδικασία.²⁸ Έχει δε επεκταθεί και καλύπτει κάθε κλάδο της δικαιοσύνης, εθνικής και κοινοτικής.²⁹

7. Σύμφωνα με τη λεκτική διατύπωση του άρθρου 8 παρ 1 του Συντάγματος(“κανένας δεν στερείται”) καταλαβαίνουμε ότι το προστατευτικό κάλυμμα της αρχής του νόμιμου δικαστή περιλαμβάνει Έλληνες και αλλοδαπούς καθώς φορείς του θεμελιώδους ατομικού δικαιώματος³⁰ στο νόμιμο δικαστή μπορεί να είναι τόσο φυσικά όσο και νομικά πρόσωπα.³¹
8. Το άρθρο 8 του Συντάγματος αποκλείει όχι μόνο την αντικατάσταση του δικαστή αλλά απαγορεύει και την κατάργηση ήδη υπάρχουσας δικαιοδοσίας χωρίς την ίδρυση νέας στην οποία να υπαχθεί προς επίλυση η διαφορά που εκκρεμεί. Απαγορεύεται έτσι η κατάργηση ένδικων βοηθημάτων για την προστασία ουσιαστικών δικαιωμάτων που δεν συνοδεύονται από την πρόβλεψη νέων βοηθημάτων³²<<ισοδύναμου ή πάντως παρεμφερούς αποτελέσματος προς τα καταργούμενα>>.³³
9. Επικουρικά προς το προστατευτικό περιεχόμενο του άρθρου 8 λειτουργεί και το περιεχόμενο του άρθρου 300 ΚπολΔ τονίζοντας ότι η απόφαση εκδίδεται μόνο από τον δικαστή ο οποίος έλαβε μέρος στη σύνθεση του δικαστηρίου κατά τη συζήτηση, και το άρθρο 188 ΚΔΔμίας ορίζει (παρ.1) ότι η απόφαση λαμβάνεται από το δικαστή ή του ς δικαστές που μετείχαν στη σύνθεση του δικαστηρίου κατά τη συζήτηση της υπόθεσης.
10. Σύμφωνα με την αρχή του φυσικού ή νόμιμου δικαστή, ως θεσμικής εγγυήσεως της λειτουργίας της δικαιοσύνης έναντι των άλλων εξουσιών³⁴,απαγορεύεται στον νομοθέτη³⁵ να <<αναθέτει τη δεσμευτική με τη δύναμη του δεδικασμένου διάγνωση των διαταρασσόμενων έννομων σχέσεων σε όργανα της νομοθετικής ή, ης εκτελεστικής λειτουργίας>>³⁶

¹⁸Βλ.<<Συνταγματικά Δικαιώματα>>,α',<<Ατομικές Ελευθερίες>>,σ,212επ.

¹⁹Άρθρο 6,παρ.1, ΕΣΔΑ.

²⁰Βλ.Μαυριάς,Κασιμάτης,Μπέης,Ερμηνεία του Συντάγματος,2001.

²¹“Πρόκειται για αντικειμενική δικαστική αρχή από την οποία απορρέουν ατομικά συνταγματικά δικαιώματα”Ανδρέας.Γ Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Ειδικό μέρος.

[22](#)Βλ.Δατόγλου σ.1220.

[23](#)Βλ.Χρυσόγονος,Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα.

[24](#)Ανδρέας,Γ Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Ειδικό μέρος σ.269.

[25](#)“Η μη αφαίρεση του νόμιμου δικαστή αποτελεί θεμελιώδες ατομικό δικαίωμα αφενός και θεσμική εγγύηση λειτουργίας της δικαιοσύνης αφετέρου. ”Βλ. Βασίλειος Θ.Κονδύλης, Ο φυσικός ή νόμιμος Δικαστής,σελ.134

[26](#)Ανδρέας,Γ Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Ειδικό μέρος σ.270

[27](#)Βλ.Μάνεσης, Ατομικές ελευθερίες.

[28](#)Δαγτόγλου,Ατομικά Δικαιώματα-Μάνεσης, Ατομικές Ελευθερίες.

[29](#)Βλ. Βασίλειος Θ.Κονδύλης, Ο φυσικός ή νόμιμος Δικαστής,σελ 105

[30](#)ΑΠ.(Ολομ.)1/1996,ΝοΒ 1997,σ.79

[31](#)Ανδρέας,Γ Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Ειδικό μέρος σ.273,

[32](#)Βλ. Βασίλειος Θ.Κονδύλης, Ο φυσικός ή νόμιμος Δικαστής,σελ136

[33](#)Κ.Χρυσόγονος,<<σχετικό δικονομικό κεκτημένο>>

[34](#)Θεμελιώδης Δημοκρατική αρχή της διάκρισης των λειτουργιών.

[35](#)ΑΠ.(Ολομ.) 13/2001,έγινε δεκτό ότι σύμφωνα με τα άρθρα 1,26,73επ.και 87επ. Του Συντάγματος,<<απορρέει η ειδικότερη αρχή, ότι η νομοθετική λειτουργία, έχουσα ως έργο της τη θέσπιση αφηρημένων κανόνων δικαίου, δεν επιτρέπεται να επεμβαίνει στα έργα της δικαστικής, επιβάλλουσα λύση σε συγκεκριμένη διαφορά, που μόνη η τελευταία δικαιούται να επιλύει>>

[36](#)Κ.Μπέης,Ερμηνευτικός σχολιασμός του άρθρου 8.

ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΠΡΟΣΒΟΛΗΣ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΟΥ ΝΟΜΙΜΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗ.

Η αρχή του νόμιμου δικαστή παραβιάζεται, όταν στη σύνθεση του δικαστηρίου συμμετέχουν περισσότεροι δικαστές³⁷ από τον αριθμό της νόμιμης συγκρότησης του δικαστηρίου. Επιπλέον ένα φαινόμενο που παραμορφώνει τον ανεξάρτητο και αμερόληπτο χαρακτήρα της αρχής του φυσικού ή νόμιμου δικαστή είναι η πρακτική ορισμένων δικαστών ή προκαθορισμένων συνθέσεων πολυμελών πολιτικών ή ποινικών δικαστηρίων που δικάζουν συστηματικά ορισμένου είδους υποθέσεις με κριτήρια όπως η αξία του αντικειμένου της διαφοράς.³⁸ Έχει ακόμη θεωρηθεί ότι ο κοινός νομοθέτης ορίζοντας(σε αντίθεση

με τα άρθρα 26 και 87 παρ.3) τη σύνθεση³⁹ των δικαστηρίων(καθορισμός δικαστών Ολομέλειας του Αρείου Πάγου) της ουσίας με χρησιμοποίηση ως αντικειμενικού κριτηρίου της σειράς της επετηρίδας, πλήττει τη δικαστική ανεξαρτησία και το αυτοδιοίκητο των δικαστηρίων.⁴⁰Επίσης, θεωρείται ότι προσβάλλεται η αρχή του νόμιμου δικαστή αν η χρέωση των διαφορών στα συγκεκριμένα φυσικά πρόσωπα των δικαστών γίνεται κατά τη χρονολογική σειρά της κατάθεσης των αγωγών, γιατί έτσι αφήνονται περιθώρια, ώστε να μη γίνεται με αντικειμενικά κριτήρια η επιλογή του προσώπου του δικαστή που πρόκειται να δικάσει.⁴¹Ευθεία προσβολή της αρχής του νόμιμου δικαστή και παράβαση του άρθρου 8 παρ.1του Συντάγματος θα στοιχειοθετούσε και η αφαίρεση μίας υπόθεσης από το αρχικά επιληφθέν Τμήμα, χωρίς παραπεμπτική απόφαση του Τμήματος αυτού και η ανάθεση εκδίκασης της στην Ολομέλεια, με αιτιολογία την εκ των υστέρων εκτίμηση περί σπουδαιότητας των τιθεμένων ζητημάτων. Τέλος έχει κριθεί⁴² ότι αντίθετη στην αρχή του φυσικού ή νόμιμου δικαστή είναι και η ρύθμιση της επανάληψης της συζήτησης(άρθρο 307 ΚΠολΔ) χωρίς την τήρηση των προϋποθέσεων που το άρθρο 307 ορίζει, εφόσον αφαιρείται η υπόθεση, μετά τη συζήτησή της ενώπιον συγκεκριμένου δικαστή, από τον δικαστή αυτόν και διατάσσεται η επανάληψη της συζήτησής της μπροστά σε άλλο δικαστή. **Αντίθετα** δεν αποτελεί παράβαση της αρχής του νόμιμου δικαστή η ανάθεση σε άλλους δικαστές ή δικαστικούς λειτουργούς της διενέργειας μεμονωμένων διαδικαστικών πράξεων της αποδεικτικής διαδικασίας(ΚΠολΔ 109 παρ.2,341 παρ.3,406 παρ.1).Τέλος ας επισημάνουμε ότι και η αναίρεση⁴³ εκδοθείσας δικαστικής αποφάσεως λόγω κακής συγκρότησης ή σύνθεσης του δικάσαντος δικαστηρίου αποτελεί προστατευτικό πλέγμα και απόδειξη της κατοχύρωσης της αρχής του φυσικού ή νόμιμου δικαστή αφού ο κατά παράβαση κανόνων επιλαμβανόμενος μίας υπόθεσης δικαστής δεν θα ήταν ο φυσικός ή νόμιμος δικαστής για να δικάσει.⁴⁴

³⁷Στην έδρα ή στη διάσκεψη

³⁸Βλ. Βασίλειος Θ.Κονδύλης, Ο φυσικός ή νόμιμος Δικαστής σελ.153

³⁹Γενικότερα <<Ο ορισμός κατά το δοκούν της συνθέσεως ενέχει τον κίνδυνο της ad personam ή ad favorem εκδίκασης της εκκρεμούσας διαφοράς>>,Βλ. Βασίλειος Θ.Κονδύλης, Ο φυσικός ή νόμιμος Δικαστής σελ.158

⁴⁰ΟΚ.Χρυσόγονος υποστηρίζει επί του θέματος ότι <<Αντίθετα μάλιστα,η απαίτηση του ΑΠ. Να ορίζει ο ίδιος ,με ad hoc αποφάσεις, και όχι η νομοθετική εξουσία με πάγια και αντικειμενικά κριτήρια τη σύνθεση των σχηματισμών του δημιουργεί ερωτηματικά κατά πόσον διασφαλίζεται έτσι η εσωτερική ανεξαρτησία της δικαιοσύνης>>.

⁴¹Βλ.Μαυριάς/Κασιμάτης/Μπέης,Ερμηνεία του Συντάγματος 2001.

⁴²Απόφαση 853/1983 Μπρωτ. Θεσσαλ, Αρμ 1983,σ.595,παρατ.Απ.Σοφιαλίδη

⁴³ Βλ ενδεικτικά ΣτΕ 1016/1999

⁴⁴Βλ. Βασίλειος Θ.Κονδύλης, Ο φυσικός ή νόμιμος Δικαστής σελ.157

Η ΣΥΝΑΙΝΕΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΔΙΚΩΝ⁴⁵

Η διατύπωση του άρθρου 8 παρ.1 και ιδιαίτερα η φράση<<χωρίς τη θέλησή του>>,έχει την έννοια ότι μπορεί με γενικούς και αφηρημένους κανόνες δικαίου να επιτραπεί στους διαδίκους να συμφωνήσουν την υπαγωγή της διαφοράς τους σε άλλο δικαιοδοτικό όργανο από το γενικά αρμόδιο για παρόμοιες υποθέσεις. Τέτοιοι κανόνες περιέχονται στα άρθρα 867ΚΠολΔ επ. για την εκούσια διαιτησία⁴⁶.Κατά το άρθρο 867ΚΠολΔ, ιδιωτικές διαφορές μπορούν να υπαχθούν σε διαιτησία με συμφωνία όλων των διαδίκων, εφόσον κατά το ουσιαστικό δίκαιο έχουν την εξουσία να διαθέσουν ελεύθερα το αντικείμενο της διαφοράς τους. Το Σύνταγμα αναγνωρίζει λοιπόν τη σημασία της θέλησης των διαδίκων για την αρμοδιότητα των δικαστηρίων. Αυτό σημαίνει ότι επιτρέπεται η υπαγωγή της διαφοράς με τη θέληση των μερών σε εκούσια διαιτησία σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις και ταυτόχρονα ότι αποκλείεται η υπαγωγή της συγκεκριμένης υπόθεσης χωρίς τη θέληση των διαδίκων σε δικαστήριο άλλο πέραν του καθοριζόμενου από το νόμο. Δεν μπορούμε βέβαια σε καμία περίπτωση εξ'αντιδιαστολής να ισχυριστούμε ότι θεμελιώνεται μια γενική αρχή η οποία επιτρέπει στους διαδίκους να επιλέγουν με τη βούλησή τους το δικαστήριο και τους δικαστές που θα επιληφθούν της υπόθεσής τους.⁴⁷Το άρθρο 8 παρ.1 λοιπόν απαγορεύει τη στέρηση του νόμιμου δικαστή από το διάδικο, χωρίς τη θέληση του και επιτρέπει την παρέμβαση του κοινού νομοθέτη ,ο οποίος επιτρέπει με κανόνες

δικαίου την με τη σύμφωνη βούληση των μερών υπαγωγή διαφορών όχι στο νόμιμο δικαστή αλλά σε άλλο δικαιοδοτικό όργανο.

⁴⁵Ανδρέας,Γ Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Ειδικό μέρος σελ.272

⁴⁶Εφαθ.2080/1982,Δ14,σελ 3,(πρόκειται για ρύθμιση που αποκλείει την προσφυγή στα τακτικά δικαστήρια για ακύρωση διαιτητικής απόφασης. Εφόσον ο αποκλεισμός έχει συνομολογηθεί με διαιτητική συμφωνία που κυρώθηκε με νόμο δεν αντίκειται στο άρθρο 8 παρ.1 του Συντάγματος).??

⁴⁷Οι αναφερόμενες στη δωσιδικία διατάξεις του ΚπολΔ είναι διατάξεις “δημοσίας τάξης, δεν είναι επομένως δυνατή η μεταβολή τους μόνο με τη βούληση των μερών .Είναι όμως δυνατή εφόσον προβλέπεται η υπαγωγή της διαφοράς σε εκούσια διαιτησία.άρθρα 867ΚΠολΔ. επ. Βλ .Κ.Κεραμέα, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο. Γενικό Μέρος 1986,86-87.

ΑΠΟΘΕΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ Η ΝΟΜΙΜΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗ.

1.ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ ΚΑΙ ΕΚΤΑΚΤΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ.

Στην παρ.2 του άρθρου 8 του Συντάγματος ορίζεται ότι δικαστικές επιτροπές και έκτακτα δικαστήρια⁴⁸,με οποιοδήποτε όνομα, απαγορεύεται να συσταθούν⁴⁹.Έκτακτο δικαστήριο είναι το ειδικά, ad hoc και ex post facto διοριζόμενο, για την εκδίκαση συγκεκριμένης υπόθεσης. Προηγείται η τέλεση της πράξης του δράστη του οποίου επιδιώκεται η τιμωρία και έπεται η λειτουργία του εκτάκτου δικαστηρίου. Ο Συντακτικός νομοθέτης απαγορεύει και τη σύσταση δικαστικών επιτροπών. Οι επιτροπές αυτές αποτελούν δηλαδή επί της ουσίας περίπτωση ειδικά διοριζόμενου δικαστή, αλλά κατά κυριολεξία δεν πρόκειται για δικαστή στη νομική ορολογία του όρου. Πρόκειται για επιτροπές, οι οποίες αν και δεν είναι δικαστήρια, τους ανατίθεται η άσκηση δικαστικών αρμοδιοτήτων. Η συνταγματική ιστορία διδάσκει ότι επρόκειτο για ειδικές επιτροπές που αποτελούνταν εν όλω ή εν μέρει από μη δικαστές(ιδιώτες, πολιτικούς, στρατιωτικούς υπαλλήλους ή και δημόσιους και εκκλησιαστικούς λειτουργούς, με προειλημμένη την καταδικαστική ή αθωωτική απόφαση).⁵⁰Η σύσταση δικαστικών επιτροπών δεν έρχεται σε αντίθεση μόνο με την αρχή του φυσικού ή νόμιμου δικαστή αλλά, και προς τις συνταγματικές διατάξεις που αναθέτουν την άσκηση της δικαστικής

εξουσίας αποκλειστικά και μόνον σε δικαστήρια.⁵¹ Η διάκριση εκτάκτων δικαστηρίων και δικαστικών επιτροπών έγκειται στο ότι τα πρώτα είναι από άποψη συγκρότησης, σύνθεσης αλλά και λειτουργίας δικαστήρια, κάτι που δεν ισχύει για τις δικαστικές επιτροπές(οι οποίες είναι ξένο σώμα προς τη δικαστική εξουσία αποτελούμενες και από τρίτα πρόσωπα). Πάντως η ξεχωριστή αναφορά στα έκτακτα δικαστήρια και τις δικαστικές επιτροπές(άρθρο 8 παρ.2 Σ) συνεπάγεται ότι τέτοια δεν θα μπορούσαν να συσταθούν και να λειτουργήσουν ακόμη και στην περίπτωση που οι ίδιοι οι διάδικοι συναινούσαν να υπαχθούν σε αυτά.⁵² Τέλος “η σύσταση και η άσκηση δικαιοδοτικών καθηκόντων από στρατιωτικές επιτροπές, ουσιαστικά έκτακτα 'δικαστήρια', στις ΗΠΑ, μία χώρα με πλούσια παράδοση στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που οδήγησε το Ομοσπονδιακό Ανώτατο Δικαστήριο στην περίφημη απόφαση της 29ης Ιουνίου 2006, Hamdan v Rumsfeld, αποδεικνύει ότι το ενδεχόμενο δημιουργίας καινοφανών 'δικαστικών' θεσμών κατά παράβαση των επιταγών της αρχής του φυσικού ή νόμιμου δικαστή, δεν αποτελεί απλώς πηγή προβληματισμού στο πλαίσιο ανάλυσης της ιστορίας και της πορείας συνταγματικών θεσμών αλλά συνιστά επιτακτική ανάγκη επαγρύπνησης για τη διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μεταξύ και των οποίων και του δικαιώματος στο φυσικό ή νόμιμο δικαστή.”⁵³

⁴⁸Ανδρέας.Γ Δημητρόπουλος Συνταγματικά Δικαιώματα, Ειδικό μέρος σελ.274

⁴⁹Κατά το βελγικό πρότυπο.

⁵⁰Α.Μανεσης,σ.218/ Βασίλειος Θ.Κονδύλης, Ο φυσικός ή νόμιμος Δικαστής σελ.183.

⁵¹Τα Δικαστήρια συγκροτούνται από τακτικούς δικαστές(άρθρο 87 παρ.1 Σ) οι οποίοι απολαμβάνουν συνταγματικών εγγυήσεων λειτουργικής και προσωπικής ανεξαρτησίας(άρθρα 93 επ.).Οι εγγυήσεις αυτές δεν ισχύουν βέβαια στα πλαίσια των δικαστικών επιτροπών.

⁵²Πρβλ.Π.Παραρα,Το Σύνταγμα,Corpus 1,1982,σελ.173.

⁵³Βλ. Βασίλειος Θ.Κονδύλης, Ο φυσικός ή νόμιμος Δικαστής σελ.184.

2.ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ.

Τα έκτακτα δικαστήρια δεν πρέπει να συγχέονται με τα εξαιρετικά δικαστήρια τα οποία δεν απαγορεύονται αλλά αντίθετα προβλέπεται ρητά στο Σύνταγμα, ότι σε περίπτωση κατάστασης πολιορκίας, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις που ορίζει ο συντακτικός νομοθέτης στο άρθρο 48 παρ.1,η Βουλή συνιστά εξαιρετικά δικαστήρια.⁵⁴Πρόκειται για τα έκτακτα στρατοδικεία για τα οποία ισχύει ότι <<η ιστορία εκάστοτε εβεβαίωσεν, ότι τα τοιαύτα δικαστήρια, άπερ η αυθαίρετος εξουσία αυθαίρετως εσχημάτιζεν, εντολή είχαν καταδικάσαι μάλλον ή δικάσαι τα εις την εξαιρετικήν αυτήν δίκην προσφερόμενα θύματα>>.⁵⁵

3.ΕΙΔΙΚΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ

Το Σύνταγμα προβλέπει επιπλέον τη σύσταση ειδικών δικαστηρίων⁵⁶ που αναφέρονται σε συγκεκριμένο είδος υποθέσεων και έχουν εξατομικευμένο χαρακτήρα. Τα ειδικά δικαστήρια συγκροτούνται εν μέρει ή μόνον από δικαστές που δεν έχουν την ιδιότητα του δικαστικού λειτουργού. Από αυτά, ορισμένα έχουν ειδική αρμοδιότητα επί ορισμένων μόνον διαφορών, που απαριθμούνται περιοριστικά σε κάθε περίπτωση.⁵⁷Ειδικά δικαστήρια είναι ενδεικτικά το δικαστήριο λειών και τα στρατοδικεία, ναυτοδικεία και αεροδικεία που προβλέπονται στο άρθρο 96 παρ. 4 του Συντάγματος, το Ανώτατο Ειδικό δικαστήριο του άρθρου 100 του Συντάγματος καθώς και το δικαστήριο που προβλέπεται στο άρθρο 99 του Συντάγματος, για την εκδίκαση αγωγών κακοδικίας.⁵⁸

⁵⁴Ανδρέας,Γ Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Ειδικό μέρος σελ274

⁵⁵NN.Σαριπόλος,Συνταγματικό Δίκαιο,4η έκδοση1923,Σβώλος-Βλάχος,ΤοΣύνταγμα της Ελλάδος, Τμ Α 1954,σελ120.

⁵⁶Βλ. Βασίλειος Θ.Κονδύλης, Ο φυσικός ή νόμιμος Δικαστής σελ.185.

⁵⁷Κώστας Μπέης, Ερμηνευτικός σχολιασμός του άρθρου 8(παρ.14).Θεωρεί ότι η λειτουργία των ειδικών δικαστηρίων τα οποία χαρακτηρίζει ως “πλασματικά δικαστήρια”, μεταξύ των οποίων κατατάσσει και το Ελεγκτικό Συνέδριο,<<δικαιολογεί αμφιβολίες αν εναρμονίζεται με τη σύγχρονη νομική σκέψη, όπως αυτή καταγράφεται στο άρθρο 6 παρ.1 της ΕΣΔΑ>>.

⁵⁸Πρόκειται για ειδικό δικαστήριο αφού στη σύνθεσή του μετέχουν δύο τακτικοί καθηγητές νομικών μαθημάτων των νομικών σχολών και δύο δικηγόροι, μέλη του Ανώτατου Πειθαρχικού Συμβουλίου των δικηγόρων.

Β' ΜΕΡΟΣ

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΩΣ ΦΥΣΙΚΟΣ Η ΝΟΜΙΜΟΣ ΔΙΚΑΣΤΗΣ

Ο ΦΥΣΙΚΟΣ Η ΝΟΜΙΜΟΣ ΔΙΚΑΣΤΗΣ ΣΤΟ ΕΝΩΣΙΑΚΟ ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Λαμβάνοντας υπόψιν τη θεμελίωση, ρητώς ή μή, της αρχής του φυσικού ή νόμιμου δικαστή στις περισσότερες έννομες τάξεις των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το γεγονός ότι αυτή αποτελεί κομμάτι των συνταγματικών παραδόσεων πολλών Ευρωπαϊκών κρατών και τέλος τη κατοχύρωσή της στο άρθρο 6 παρ.1 της ΕΣΔΑ, καταλαβαίνουμε ότι η αρχή και το δικαίωμα στο νόμιμο δικαστή αποτελεί τμήμα του ενωσιακού δικαίου. Επιπλέον θα πρέπει να επισημανθεί ότι και στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης ο νομοθέτης προβαίνει σε μία πλήρη κατοχύρωση της αρχής του νόμιμου δικαστή. Στον τίτλο VI(Δικαιοσύνη), άρθρο 47 ρητά αναφέρεται ότι <<Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου καθώς έχει και δικαίωμα να δικαστεί η υπόθεσή του δίκαια, δημόσια, και εντός εύλογης προθεσμίας, από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως>>. Τα ενωσιακά δικαστήρια έχουν καθορισμένες αρμοδιότητες επί κατηγοριών υποθέσεων, και έτσι αποτελούν για τις υποθέσεις αυτές ,οργανικά και τυπικά, τον φυσικό ή νόμιμο δικαστή, τον οποίον οι εθνικές αρχές δεν έχουν δικαίωμα να στερήσουν⁵⁹ από τους ενδιαφερόμενους.⁶⁰

⁵⁹ΔΕΚ.15η Ιουλίου 1964, υπόθεση Costa/E.N.E.L, Αρχή υπεροχής των κοινοτικών έναντι των εθνικών δικαίων.

⁶⁰Βλ. Βασίλειος Θ.Κονδύλης, Ο φυσικός ή νόμιμος Δικαστής σελ.43.

ΣΥΝΘΕΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Το ΔΕΕ αποτελείται από ένα δικαστή ανά κράτος μέλος, παράλληλα δε επικουρείται στο έργο του από οκτώ Γενικούς Εισαγγελείς⁶¹. Κάθε δικαστής, πριν αναλάβει τα καθήκοντα του, ορκίζεται ότι θα τα ασκεί με πλήρη *αμεροληψία* και *ευσυνειδήτως* και ότι δεν θα αποκαλύπτει το απόρρητο των διασκέψεων⁶². Τα κράτη μέλη δεν πρέπει να μεροληπτούν υπέρ του κράτους καταγωγής τους γιατί από τη στιγμή που θα ορκιστούν δεν αποτελούν εθνικούς αλλά κοινοτικούς δικαστές⁶³. Αν ο δικαστής δεν έχει πλέον τις απαιτούμενες προϋποθέσεις ή δεν τηρεί τις υποχρεώσεις που πηγάζουν από το αξίωμά του, τότε δύναται να παυθεί από τα καθήκοντά του, εφόσον υπάρχει ομόφωνη απόφαση των υπολοίπων δικαστών και γενικών εισαγγελέων⁶⁴. Το ΔΕΕ είναι δικαιοδοτικό όργανο της κοινοτικής έννομης τάξης. Από την άποψη αυτή δεν έχει καμία σχέση με τα δικαστήρια ή τα άλλα δικαιοδοτικά όργανα (Δικαστήρια, Συμβούλια κλπ) των εννόμων τάξεων των κρατών μελών, έναντι των οποίων το ΔΕΕ δεν τελεί σε ιεραρχική σχέση, δεν είναι δηλαδή ούτε ανώτερο ούτε κατώτερο δικαστήριο. Μάλιστα, η σχέση αυτή ανεξαρτησίας μεταξύ ΔΕΕ και εθνικών δικαστηρίων διατηρείται και στις περιπτώσεις των προδικαστικών αποφάσεων, που εκδίδονται, σύμφωνα με το άρθρο 267 ΣΛΕΕ.⁶⁵ Το ΔΕΕ δεν έχει γενική αρμοδιότητα, υπό την έννοια ότι δεν είναι αρμόδιο να εκδικάζει κάθε διαφορά που δημιουργείται στα πλαίσια της εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου. Είναι δηλαδή αρμόδιο να εκδικάζει μόνο τις διαφορές οι οποίες δυνάμει ρητής διατάξεως των Συνθηκών υπάγονται στην αρμοδιότητά του.⁶⁶

⁶¹Άρθρο 252 ΣΛΕΕ.

⁶²Πρωτόκολλο(αριθ.3) περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Τίτλος Ι, άρθρο 2.-Νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης μετά τη Συνθήκη της Λισσαβόνας.

⁶³Παναγιώτης Ι.Κανελλόπουλος, Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σελ.169.

⁶⁴Πρωτόκολλο(αριθ.3) περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης ,Τίτλος Ι,άρθρο 6.

⁶⁵Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

⁶⁶Αυτό προκύπτει τόσο από τη διάταξη του άρθρου 7ΣΕΚ, που ορίζει ότι κάθε όργανο(άρα και το Δικαστήριο),ενεργεί εντός των ορίων που του παρέχονται από τη Συνθήκη ,όσο και από τη διάταξη του άρθρου 274 ΣΛΕΕ που ορίζει ότι<<Εφόσον οι Συνθήκες δεν προβλέπουν αρμοδιότητα του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι διαφορές στις οποίες η Ένωση είναι διάδικος δεν εξαιρούνται εκ του λόγου αυτού από την αρμοδιότητα των εθνικών δικαστηρίων>>.

ΤΟ ΔΕΕ ΚΑΙ Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ Η ΝΟΜΙΜΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗ

Η λειτουργική και ουσιαστική προσέγγιση της αρχής του φυσικού ή νόμιμου δικαστή στην περίπτωση του ΔΕΕ μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για μία αρχή η οποία διαπνέει όλο το θεσμικό πλαίσιο του ΔΕΕ προσαρμοσμένο στα ιδιαίτερα γνωρίσματα του δικαίου της ΕΕ.⁶⁷ Σύμφωνα με το άρθρο 251 ΣΛΕΕ το Δικαστήριο συνέρχεται σε τμήματα ή ως τμήμα μείζονος συνθέσεως σύμφωνα με τους κανόνες του ΟΔΕΕ⁶⁸ και εφόσον το προβλέπει ο Οργανισμός δύναται να συνεδριάζει σε ολομέλεια⁶⁹. Στο άρθρο 16 του ΟΔΕΕ αναφέρεται ότι “το Δικαστήριο συνέρχεται ως τμήμα μείζονος συνθέσεως⁷⁰ όταν το ζητεί ως διάδικος ένα κράτος μέλος ή ένα θεσμικό όργανο της Ένωσης” και ότι “όταν το Δικαστήριο εκτιμάει ότι η υπόθεση την οποία εκδικάζει είναι εξαιρετικής σημασίας, δύναται, μετά την ακρόαση του γενικού εισαγγελέα, να αποφασίσει να την παραπέμψει στην Ολομέλεια.” Αυτές οι ρυθμίσεις δεν αντιβαίνουν στην αρχή του φυσικού ή νόμιμου δικαστή αφού παρόλο που δίνεται μία σχετική ευχέρεια στους διαδίκους, εν πάσει περιπτώσει το ΔΕΕ παραμένει αρμόδιο να εκδικάσει την ανακύπτουσα διαφορά. Στο άρθρο 18 παρ.4 του ΟΔΕΕ ορίζεται ότι “οι διάδικοι δεν δύνανται, επικαλούμενοι είτε την ιθαγένεια δικαστού είτε την απουσία, από το Δικαστήριο ή από τμήμα του, δικαστού της ιθαγένειάς τους, να ζητούν τη μεταβολή της συνθέσεως του Δικαστηρίου ή τμήματός του”. Αυτή η ρύθμιση έχει διπλή σημασία σε συνάρτηση με την αρχή του φυσικού ή νόμιμου δικαστή αφού αφενός αποσυνδέει τελείως τον νόμιμο δικαστή από την ύπαρξη ή όχι δικαστή της ιθαγένειάς του διαδίκου και αφετέρου αποκλείει την έμμεση εισαγωγή στο ενωσιακό δικαιοδοτικό σύστημα της αρχής της διαιτησίας σύμφωνα με την οποία οι διάδικοι

μπορούν να έχουν το δικαστή της αρεσκείας τους, υπό τους όρους του νόμου.⁷¹ Στο ίδιο άρθρο(18,ΟΔΕΕ,παρ.1,2) ρυθμίζονται και τα ζητήματα της αποχής και εξαίρεσης⁷² των δικαστών.⁷³ Η θέσπιση και η λειτουργία του θεσμού της εξαίρεσης αποτελεί ειδική εφαρμογή της αρχής του φυσικού ή νόμιμου δικαστή, καθώς πρόκειται για μία ασφαλιστική δικλείδα, ώστε οι υποθέσεις των προσώπων να κρίνονται με αμεροληψία και αντικειμενικότητα. Επί της ουσίας αποβλέπει(όπως και η αρχή του νόμιμου δικαστή) στην διασφάλιση των διαδικών χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι αναγνωρίζεται εμμέσως στον ιδιώτη η δυνατότητα να προσδιορίσει θετικά ο ίδιος ποιο πρόσωπο θα δικάσει τη υπόθεσή του⁷⁴. Τέλος σύμφωνη με την αρχή του φυσικού ή νόμιμου δικαστή είναι και η ρύθμιση⁷⁵ σύμφωνα με την οποία σε περίπτωση παραπομπής υποθέσεως σε μεγαλύτερο δικαστικό σχηματισμό, στον σχηματισμό αυτό θα μετέχουν και οι δικαστές του τμήματος στο οποίο είχε αρχικά ανατεθεί η υπόθεση.⁷⁶

⁶⁷Ο P.Martens υποστηρίζει ότι το δικαίωμα αυτό αναγνωρίζεται χωρίς να έχει καταγραφεί ρητά σε κάποιο κείμενο, Βλ. Βασίλειος Θ.Κονδύλης, Ο φυσικός ή νόμιμος Δικαστής. σελ 45.

⁶⁸Οργανισμός του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Πρωτόκολλο(αριθμ.3), Τίτλος II, άρθρο 16.

⁶⁹Άρθρο 16 ΟΔΕΕ,παρ.4.

⁷⁰Το οποίο σύμφωνα με το άρθρο 16 του ΟΔΕΕ συγκροτείται από δεκατρείς δικαστές ,μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται πάντα Ο Πρόεδρος του ΔΕΕ,οι Πρόεδροι των πενταμελών τμημάτων,ο εισηγητής δικαστής και οκτώ ακόμη δικαστές που λαμβάνονται από πίνακα, δημοσιευμένο στην Επίσημη Εφημερίδα, όπου αναγράφονται τα ονόματα των λοιπών δικαστών.

⁷¹Βλ. Βασίλειος Θ.Κονδύλης, Ο φυσικός ή νόμιμος Δικαστήςσελ49.

⁷²Η εξαίρεση θεσπίζεται επίσης στα άρθρα 52επ. ΚπολΔ, άρθρα 14-26ΚΠΔ, άρθρο 23 του ν.345/1976(ΦΕΚ 141/Α') και γενικότερα σε όλους τους δικαστικούς κώδικες.

⁷³“Οι δικαστές και οι γενικοί Εισαγγελείς δεν δύνανται να μετέχουν στην εκδίκαση υποθέσεως στην οποία είχαν προηγουμένως λάβει μέρος ως εκπρόσωποι ,σύμβουλοι ή δικηγόροι ενός των διαδίκων ,ή στην οποία εκλήθησαν να εκφέρουν γνώμη ως μέλη δικαστηρίου ,επιτροπής ερεύνης ή υπό οποιαδήποτε άλλη ιδιότητα. Εάν δικαστής ή γενικός εισαγγελεύς κρίνει ότι δεν δύναται, για ειδικό λόγο, να μετάσχει στην εκδίκαση ή την εξέταση ορισμένης υποθέσεως, το αναφέρει στον πρόεδρο. Στην περίπτωση που ο πρόεδρος κρίνει ότι δικαστής ή γενικός εισαγγελέας δεν πρέπει, για ειδικό λόγο, να μετάσχει στην εκδίκαση ή να προβεί σε προτάσεις σε ορισμένη υπόθεση, ειδοποιεί σχετικά τον ενδιαφερόμενο.”

⁷⁴Βλ. Βασίλειος Θ.Κονδύλης, Ο φυσικός ή νόμιμος Δικαστής σελ.232

⁷⁵ΚΔ.ΔΕΕ, άρθρο 11δ.παρ.2. “Οσάκις ένα τμήμα στο οποίο έχει ανατεθεί μια υπόθεση παραπέμπει, δυνάμει του άρθρου 44 παράγραφος 4, την υπόθεση στο Δικαστήριο ώστε να ανατεθεί σε μεγαλύτερο δικαστικό σχηματισμό, στο σχηματισμό αυτό μετέχουν τα μέλη του τμήματος στο οποίο είχε ανατεθεί αρχικά η υπόθεση”

⁷⁶Βλ. Βασίλειος Θ.Κονδύλης, Ο φυσικός ή νόμιμος Δικαστής σελ 50.

ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΟ ΦΥΣΙΚΟ Η ΝΟΜΙΜΟ ΔΙΚΑΣΤΗ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΥΠΟΒΟΛΗ ΠΡΟΔΙΚΑΣΤΙΚΟΥ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΣ ΣΤΟ ΔΕΕ⁷⁷.

Το ΔΕΚ έχει παγίως αποφανθεί ότι κάθε εύλογη αμφιβολία του εθνικού δικαστή σε σχέση με θέματα κύρους και ερμηνείας κοινοτικών πράξεων θεμελιώνει καταρχήν υποχρέωση παραπομπής⁷⁸. Σύμφωνα με το άρθρο 267 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης “Δικαστήριο κράτους μέλους, ενώπιον του οποίου ανακύπτει τέτοιο ζήτημα, δύναται, αν κρίνει ότι η απόφαση επί του ζητήματος είναι αναγκαία για την έκδοση της απόφασης, να παραπέμψει το ζήτημα στο Δικαστήριο⁷⁹ για να αποφανθεί επ'αυτού.” Καταλαβαίνουμε λοιπόν ότι εφόσον πληρούνται αυτές οι προϋποθέσεις θεμελιώνεται το δικαίωμα του ενωσιακού πολίτη στον νόμιμο ή φυσικό ενωσιακό δικαστή. Το Γερμανικό Συνταγματικό Δικαστήριο⁸⁰ έκρινε αυθαίρετη την άρνηση προδικαστικής παραπομπής από δικαστήριο που εκδικάζει στον τελευταίο βαθμό με την αιτιολογία ότι αυτό συνιστά παραβίαση του κοινοτικού δικαίου και ταυτόχρονα παραβίαση της αρχής του φυσικού ή νόμιμου δικαστή.⁸¹ Από δικονομικής πλευράς η σημασία είναι πολύ μεγάλη αφού λόγω της αναγνώρισης του νόμιμου δικαστή στο ΔΕΚ(τόρα ΔΕΕ) παρέχεται η δυνατότητα στον διάδικο που ηττήθηκε να ζητήσει την εξαφάνιση της απόφασης με άσκηση σχετικής συνταγματικής προσφυγής⁸² για παραβίαση του δικαιώματος στο νόμιμο δικαστή που απορρέει από την παραβίαση της υποχρέωσης του εθνικού δικαστή να θέσει προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ.⁸³

Ανάλογη υποχρέωση παραπομπής βαρύνει και τα ελληνικά δικαστήρια και η παραβίασή της, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 267ΣΛΕΕ, θεμελιώνει παραβίαση του άρθρου 8 παρ.1 του Συντάγματος. Θα πρέπει σε αυτό το σημείο να διακρίνουμε ότι σε περίπτωση που έχουμε εθνικό δικαστήριο ανώτατου βαθμού (“του οποίου οι αποφάσεις δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα του εσωτερικού δικαίου, άρθρο 267,παρ.2ΣΛΕΕ) τότε υπάρχει υποχρέωση (“οφείλει”) παραπομπής στο ΔΕΕ ενώ σε περίπτωση δικαστηρίου μικρότερου βαθμού(άρθρο 267,παρ.1) θεμελιώνεται

απλά δυνατότητα(“δύναται”) προδικαστικής παραπομπής. Επιπλέον η παράβαση⁸⁴ της υποχρέωσης Ανώτατου ελληνικού δικαστηρίου για παραπομπή στο ΔΕΕ θα μπορούσε να στοιχειοθετήσει ευθύνη προς αποζημίωση της Ελλάδος. Σύμφωνα με το διατακτικό της απόφασης του ΔΕΕ⁸⁵ της 30ης Σεπτεμβρίου 2003 <<Η αρχή κατά την οποία τα κράτη μέλη υποχρεούνται να αποκαθιστούν τις ζημίες που υπέστησαν οι ιδιώτες από παραβιάσεις του κοινοτικού δικαίου καταλογιστέες σε αυτά εφαρμόζεται επίσης, όταν η παραβίαση προκύπτει από απόφαση δικαστηρίου κρίνοντος σε τελευταίου βαθμό, εφόσον ο παραβιασθείς κανόνας του κοινοτικού δικαίου αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες.>> Έτσι τέτοια παραβίαση θα συνιστούσε είτε λόγο ασκήσεως αγωγής κακοδοκίας⁸⁶, είτε σε πιο θεωρητικό επίπεδο λόγο ασκήσεως προσφυγής ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων(ΕΔΔΑ) για παραβίαση του άρθρου 6 παρ.1 της ΕΣΔΑ, είτε υποβολής καταγγελίας στην Επιτροπή ώστε τελικά το ΔΕΚ(πλέον ΔΕΕ) να αποφανθεί σχετικά με το ζήτημα αυτό βάσει του άρθρου 258 της ΣΛΕΕ περί παραβάσεως υποχρέωσης κράτους μέλους.⁸⁷

Η απόφαση του ΣΤ' τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας 1440/2000, σχετικά με την ανάγκη υποβολής προδικαστικού ερωτήματος στο ΔΕΚ για την επίλυση ερμηνευτικών ζητημάτων κοινοτικών πράξεων, αν και αποτελούσε άποψη της μειοψηφίας, διακηρύσσει την άμεση σύνδεση της υποβολής προδικαστικού ερωτήματος από τον εθνικό δικαστή στο ΔΕΚ με την αρχή του φυσικού ή νόμιμου δικαστή. Συγκεκριμένα το διατακτικό της απόφασης ορίζει ότι << η μη αποστολή προδικαστικού ερωτήματος προς το ΔΕΚ[...]παρακωλύει, αμέσως, το θεμελιώδες, δια την ύπαρξη “δίκαιας δίκης” δικαίωμα του ατόμου, όπως έχει πρόσβαση εις το αρμόδιον δικαστήριο, δια την ερμηνείαν διατάξεων του Κοινοτικού⁸⁸ Δικαίου και παραβιάζει ευθέως τόσο τις κατοχυρούσες το δικαίωμα αυτό διατάξεις της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως δια την προστασίαν των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και δη τις διατάξεις του άρθρου 177 της συνθήκης ΕΟΚ⁸⁹ όσο και τις διατάξεις του άρθρου 20 παρ.1 του Συντάγματος, οι οποίες καθιερώνουν αντίστοιχον υποχρέωσιν του εθνικού δικαστού, όπως εις περιπτώσεις εις τας οποίας προδήλως[...] ζήτημα ερμηνείας

διατάξεων του Κοινοτικού δικαίου ,διατυπώνει σχετικό προδικαστικό ερώτημα προς το αρμόδιο δικαστήριο, δηλαδή το ΔΕΚ⁹⁰.>>Φυσικά,δεν πρέπει να θεωρηθεί και ότι λόγω της υπέρτατης ισχύος του ενωσιακού έναντι του εθνικού δικαίου, λόγω της υποχρέωσης του εθνικού δικαστή σε προδικαστική παραπομπή σύμφωνα με το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, στερείτε ο διάδικος του νόμιμου δικαστή αφού και το ΔΕΕ αποτελεί, υπό τους όρους του εν λόγω άρθρου,τον φυσικό ή νόμιμο δικαστή που κατοχυρώνει το άρθρο 8 παρ.1 του Συντάγματος.⁹¹

⁷⁷Μετονομασία ΔΕΚ σε ΔΕΕ μετά τη συνθήκη της Λισσαβόνας

⁷⁸ΔΕΚ 10 Οκτωβρίου 1982,υπόθεση 283/81,CILFIT(Συλλογή 1982,σ.3415,σκέψεις6 επ.)

⁷⁹Άρθρο 267 ΣΛΕΕ “Το Δικαστήριο της ευρωπαϊκής ένωσης αποφαινεται με προδικαστικές αποφάσεις.Επί της ερμηνείας των Συνθηκών, ΙΙ. Επί του κύρους και της ερμηνείας των πράξεων των θεσμικών ή λοιπών οργάνων ή οργανισμών της Ένωσης.

⁸⁰BverEG,απόφαση 22ας Οκτωβρίου 1986,“Solange II”τόμος73,αριθμ.10,(σελ..339/366)

⁸¹Που κατοχυρώνει ο Γερμανικός Θεμελιώδης Νόμος.

⁸²Δυνατότητα που δεν υφίσταται στην ελληνική έννομη τάξη λόγω έλλειψης Συνταγματικού δικαστηρίου.

⁸³Βλ. Βασίλειος Θ.Κονδύλης, Ο φυσικός ή νόμιμος Δικαστής,σελ53.

⁸⁴Σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που έχει θέσει το ΔΕΚ με νομολογία του.

⁸⁵C-224/01, Gerhard Kobler.

⁸⁶Άρθρο 99 του Συντάγματος.

⁸⁷Βλ. Βασίλειος Θ.Κονδύλης, Ο φυσικός ή νόμιμος Δικαστής,σελ54.

⁸⁸Πλέον Ενωσιακού Δικαίου μετά την κατάργηση των κοινοτήτων με τη Συνθήκη της Λισσαβόνας.

⁸⁹Πλέον άρθρο 267 ΣΛΕΕ.

⁹⁰Πλέον ΔΕΕ.

⁹¹Βλ. Βασίλειος Θ.Κονδύλης, Ο φυσικός ή νόμιμος Δικαστής σελ.55.

ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΔΕΕ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΔΙΚΗΣ ΠΟΥ ΕΚΚΡΕΜΕΙ ΕΝΩΠΙΟΝ ΕΘΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ.

Με την εφαρμογή του άρθρου 267 ΣΛΕΕ και την υποβολή προδικαστικής παραπομπής από τον εθνικό δικαστή στο ΔΕΕ αφαιρείται ένα

ποσοστό της δικαστικής διάγνωσης από τον εθνικό δικαστή και ανατίθεται στο ΔΕΕ.⁹²

Αυτό συνιστά ειδική εφαρμογή αφού θεμελιώνει μία συνεργασία μεταξύ εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου. Άλλωστε σύμφωνα με τη νομολογία⁹³ το ΔΕΕ δεν έχει δικαιοδοσία για την ερμηνεία διατάξεων του εσωτερικού δικαίου παρά μόνο διατάξεων ενωσιακού δικαίου. Επιπλέον, το ΔΕΕ μέσω της παρέμβασης του κατά τη διάρκεια εκκρεμούς εθνικής δικαστικής δίκης, δυνάμει της προδικαστικής παραπομπής, δεν προσβάλλει στην πράξη την αρχή του φυσικού δικαστή καθώς σύμφωνα με πάγια νομολογία⁹⁴ δεν είναι αρμόδιο να εκτιμάει τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως της κύριας δίκης, ούτε να ερμηνεύει διατάξεις του εθνικού δικαίου, ούτε να αποφαινεται για το αν είναι σύμφωνες με το κοινοτικό δίκαιο και γενικότερα δεν έχει αρμοδιότητα να υπεισέρχεται σε τομείς αποκλειστικής αρμοδιότητας των εθνικών δικαστηρίων.⁹⁵ Σε κάθε περίπτωση η παρέμβαση του ΔΕΕ στα πλαίσια εθνικής δίκης είναι επιβεβλημένη τόσο τυπικά, διότι κατοχυρώνεται με κανόνα πρωτογενούς ενωσιακού δικαίου(άρθρο 267 ΣΛΕΕ σε συνδυασμό με το άρθρο 28 του Συντάγματος) όσο και ουσιαστικά γιατί αποβλέπει στην προστασία συνταγματικά και ενωσιακά αναγνωρισμένων αγαθών όπως είναι η ενότητα και ομοιομορφία της νομολογίας και της ενωσιακής έννομης τάξης.⁹⁶ Ακόμη, μία ιδιαίτερα θετική για τον διάδικο πτυχή του δικαιώματος του άρθρου 267 ΣΛΕΕ είναι και η άρση ,κατά το δυνατόν νωρίτερο των αμφισβητήσεων σε σχέση με δυσχερή νομικά ζητήματα του κοινοτικού δικαίου καθώς και η αποφυγή πολύχρονων δικαστικών αγώνων. Στο εδ.3⁹⁷ μάλιστα του άρθρου 267 ΣΛΕΕ προστίθεται μετά τη Συνθήκη της Λισσαβόνας η δυνατότητα της όσο το δυνατόν ταχύτερης απόφασης του Δικαστηρίου σε προδικαστικό ερώτημα. Η διαδικασία⁹⁸ αυτή θα επιτρέψει να εξετάζονται σε σύντομο χρόνο τα πλέον ευαίσθητα ζητήματα, που αφορούν το χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης.⁹⁹

⁹²B.Καράκωστας, “Σύνθεση δημοσίευσης αποφάσεων”,σ 292επ.

⁹³Ενδεικτικά υπόθεση C-453/04, 1η Ιουνίου 2006.

⁹⁴ΔΕΚ 19 Δεκεμβρίου 1968,υπόθεση13/68 Salgoil(Συλλογή τόμος 1965-1968,σ 825).

⁹⁵Βλ. Βασίλειος Θ.Κονδύλης, Ο φυσικός ή νόμιμος Δικαστής, σελ 244.

⁹⁶Βλ. Βασίλειος Θ.Κονδύλης, Ο φυσικός ή νόμιμος Δικαστής, σελ 243.

⁹⁷“Όταν ανακύπτει τέτοιο ζήτημα σε εκκρεμή υπόθεση ενώπιον δικαστηρίου κράτους μέλους, η οποία αφορά πρόσωπο υπό κράτηση, το Δικαστήριο αποφαινεται το συντομότερο δυνατόν”.

⁹⁸Σχετικό είναι και το άρθρο 104 β του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης..

⁹⁹Νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης μετά τη Συνθήκη της Λισσαβόνας, Β.Χριστιανός-Μ.Περάκης,2010,σελ.247.

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΔΕΕ ΣΤΗΝ ΕΠΙΛΥΣΗ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΥ ,ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ, ΤΟΥ ΝΟΜΙΜΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΛΥΣΗ ΔΙΑΦΟΡΩΝ.

Καταρχήν το ΔΕΕ είναι αναρμόδιο να επιλύει διαφορές σχετικές με το προσδιορισμό του νόμιμου δικαστή. Σύμφωνα με πάγια νομολογία του ΔΕΚ τα εθνικά δικαστήρια έχουν υποχρέωση διασφάλισης των δικαιωμάτων που παρέχει η κοινοτική(πλέον ενωσιακή) νομοθεσία, αλλά τον εθνικό δικαστή τον ορίζει ο νομοθέτης κάθε κράτους μέλους. Πιο συγκεκριμένα, στο διατακτικό της υπόθεσης Gerhard Kobler¹⁰⁰ παρατίθεται ρητώς ότι << Κατά πάγια νομολογία, ελλείψει κοινοτικής νομοθεσίας, στην εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους απόκειται ο καθορισμός των αρμοδίων δικαστηρίων και η ρύθμιση των δικονομικών λεπτομερειών, σχετικά με τα ένδικα βοηθήματα, που έχουν ως σκοπό την εξασφάλιση της πλήρους προστασίας των δικαιωμάτων που αντλούν οι ιδιώτες από το κοινοτικό δίκαιο>>καθώς και ότι<<Υπό την επιφύλαξη ότι τα κράτη μέλη οφείλουν να διασφαλίζουν, σε κάθε περίπτωση, την αποτελεσματική προστασία των δικαιωμάτων που απορρέουν από την κοινοτική έννομη τάξη, δεν απόκειται στο δικαστήριο να επεμβαίνει και να επιλύει ζητήματα αρμοδιότητας που μπορούν να ανακύψουν στην οργάνωση των εθνικών δικαστηρίων από το νομικό χαρακτηρισμό ορισμένων εννόμων καταστάσεων που στηρίζονται στο κοινοτικό δίκαιο>>. ¹⁰¹Επομένως,βλεπουμε ότι η νομολογία του ΔΕΚ καθιστά σαφές ότι ο εθνικός νομοθέτης είναι αρμόδιος για τον καθορισμό του νόμιμου δικαστή αλλά και του δικαστηρίου¹⁰² που επιλαμβάνεται μίας κατηγορίας υποθέσεων, καθορίζει δηλαδή τόσο τη δικαιοδοσία όσο και την αρμοδιότητά του. Παρόλα αυτά, το ΔΕΕ

έχει τη δικαιοδοσία να υποδεικνύει στοιχεία που βοηθούν τον εθνικό δικαστή στην επίλυση ζητήματος σχετικού με τον προσδιορισμό του νόμιμου δικαστή. Με τη νομολογία Bozzetti¹⁰³ το ΔΕΚ άνοιξε νέο κεφάλαιο στην εξέλιξη της νομολογίας που αφορούσε τις σχέσεις του με τα εθνικά δικαστήρια. Στη συγκεκριμένη υπόθεση απεφάνθη ότι<<στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται να συναγάγει τις συνέπειες από τη διαπίστωση αυτή προκειμένου να καθορίσει την αρμοδιότητά του επί του θέματος¹⁰⁴>>,δηλαδή να κρίνει αν ,σύμφωνα με τις εθνικές διατάξεις, έχει ή όχι δικαιοδοσία να επιληφθεί της υποθέσεως αλλά και ότι<<¹⁰⁵ Έχει αναμφίβολα σημασία να υποδειχθούν στον εθνικό δικαστή τα στοιχεία του κοινοτικού δικαίου που είναι δυνατόν να βοηθήσουν στην επίλυση του ζητήματος της αρμοδιότητας που ερευνά αυτεπαγγέλτως¹⁰⁶>>. Το ΔΕΚ λοιπόν δεν προσδιόρισε στην προκειμένη περίπτωση τον νόμιμο δικαστή αλλά προέβη σε “καθοριστικής σημασίας εκτίμηση, σχετική με τη νομική φύση μίας πράξεως που λαμβάνεται σύμφωνα με τις κοινοτικές διατάξεις, με αποκλειστικό σκοπό να βοηθήσει το έργο του εθνικού δικαστή”.¹⁰⁷ Στα πλαίσια λοιπόν απαντήσεως κατάλληλα διατυπωμένων προδικαστικών ερωτημάτων(267 ΣΛΕΕ) το ΔΕΕ είναι σε θέση να βοηθήσει τον εθνικό δικαστή να επιλύσει όχι μόνο ερμηνευτικά του ενωσιακού δικαίου προβλήματα, αλλά και να άρει αμφισβητήσεις σχετικά με τον προσδιορισμό του κατάλληλου δικαστηρίου να επιληφθεί της υποθέσεως που εκκρεμεί.

¹⁰⁰ ΔΕΚ ,30 Σεπτεμβρίου 2003,C-224/01,σκέψη 46.

¹⁰¹ ΔΕΚ ,30 Σεπτεμβρίου 2003,C-224/01,σκέψη 47.

¹⁰² “Στην έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους απόκειται να ορίσει το δικαστήριο που είναι αρμόδιο για την επίλυση διαφορών σχετικών με την αποζημίωση.” ΔΕΚ ,30 Σεπτεμβρίου 2003,C-224/01,σκέψη 50.

¹⁰³ Το ΔΕΚ απάντησε σε ερώτημα που υπέβαλε ιταλικό πρωτοβάθμιο δικαστήριο και ασχολήθηκε για πρώτη φορά με το ζήτημα του καθορισμού, σύμφωνα με τους κανόνες του εσωτερικού δικαίου, του δικαστηρίου που έχει δικαιοδοσία σε υπόθεση που εκκρεμούσε.

¹⁰⁴ Απόφαση Bozzetti (σκέψη 20)

¹⁰⁵ Απόφαση Bozzetti, (σκέψη 18)

¹⁰⁶ Στη συγκεκριμένη περίπτωση, επρόκειτο για την επίλυση του ζητήματος της δικαιοδοσίας των δικαστηρίων των διαφόρων κλάδων της δικαστικής εξουσίας και όχι της αρμοδιότητας δικαστηρίων του ίδιου κλάδου να επιληφθούν ορισμένης υποθέσεως.

¹⁰⁷ Βλ. Βασίλειος Θ.Κονδύλης, Ο φυσικός ή νόμιμος Δικαστής, σελ 251.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η Συνταγματική κατοχύρωση του “φυσικού ή νόμιμου δικαστή” αποτελεί αντικειμενική αρχή του δικονομικού δικαίου από την οποία απορρέουν ατομικά δικαιώματα. Πρόκειται για την απαίτηση της ύπαρξης αμερόληπτου, εκ των προτέρων και εκ του νόμου ορισμένου δικαστή για κάθε έννομη διαφορά. Ο νόμιμος δικαστής έχει το ρόλο του θεματοφύλακα των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην έννομη τάξη αλλά πολλές φορές αυτή η αρχή κάμπτεται από συμφέροντα και ιδιοτελείς σκοπούς. Μέσα στο σημερινό ενοποιημένο δικαιοσύνη σύστημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο εθνικός δικαστής περιστοιχισμένος από ένα σκηνικό πολυνομίας είναι πολύ πιθανό να μην είναι σε θέση να αντεπεξέλθει καταλλήλως στο καθήκον του. Έτσι λοιπόν, για την περαιτέρω εξασφάλιση μίας δίκαιης δίκης για τον διάδικο και επίσης με σκοπό την γρηγορότερη και αποτελεσματικότερη χωρίς αποκλίσεις εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου, έρχεται το ΔΕΕ, μέσω της προδικαστικής παραπομπής(άρθρο 267 ΣΛΕΕ) ως ένας νόμιμος ή φυσικός δικαστής κάθε ενωσιακού πολίτη, ως μία δεύτερη θωράκισης της δικαιοσύνης.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

“Το δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως Φυσικός ή Νόμιμος Δικαστής.”

Ο Συντακτικός νομοθέτης στο άρθρο 8 του συντάγματος καθιερώνει, θετικά(παρ.1) και αποθετικά(παρ.2) με την απαγόρευση σύστασης δικαστικών επιτροπών και εκτάκτων δικαστηρίων την αρχή του φυσικού ή νόμιμου δικαστή σύμφωνα με την οποία νόμιμος δικαστής είναι ο οριζόμενος από το νόμο, τυπικό ή ουσιαστικό, την ύπαρξη του οποίου δεν μπορεί να στερηθεί κανείς με τη θέλησή του. Ο Συντακτικός νομοθέτης λαμβάνει υποψιν του μέσω των διατάξεων για την εκούσια διαιτησία τη βούληση των διαδίκων όχι όμως μέχρι κατάλυσης διατάξεων δημοσίας τάξης. Πρόκειται για μία γενικότερη αντικειμενική δικονομική αρχή η οποία αφορά την ποινική, διοικητική, πολιτική και πειθαρχική διαδικασία και ως κύριο στόχο έχει την εξασφάλιση της δίκαιης δίκης, την παροχή έννομης δικαστικής προστασίας με αμερόληπτους και αντικειμενικούς δικαστές, την προστασία της απονομής της δικαιοσύνης από εξωγενείς παράγοντες και την διασφάλιση των ατομικών δικαιωμάτων της ασφάλειας και ισότητας με τα οποία συνδέεται άρρηκτα. Η αρχή αυτή κατοχυρώνεται ρητά(συνταγματική κατοχύρωση) ή μη στις έννομες τάξεις πολλών Ευρωπαϊκών Χωρών καθώς επίσης και σε υπερεθνικά κείμενα, όπως στο άρθρο 6 παρ.1 της ΕΣΔΑ.. Στην Ελληνική έννομη τάξη συναντούμε πρακτικές που άλλες υπονομεύουν(υπέρβαση αριθμού νόμιμης συγκρότησης δικαστηρίου) και άλλες ενισχύουν(αναστολή) την αρχή του φυσικού ή νόμιμου δικαστή. Τέλος το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέσω της δυνατότητας υποβολής σε αυτό προδικαστικών ερωτημάτων(δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ) από τον εθνικό δικαστή, συνιστά έναν επιπλέον νομικό δικαστή για τον ενωσιακό πολίτη. Βοηθώντας τον εθνικό δικαστή το ΔΕΕ σε θέματα κύρους και ερμηνείας πράξεων του ενωσιακού και παρέχοντάς του εκτιμήσεις για τον προσδιορισμό της δικαστικής δικαιοδοσίας σε περίπτωση αμφισβήτησης στοχεύει στην ομοιομορφία της ενωσιακής νομολογίας, στην πράγματι δίκαια έκβαση της υπόθεσης του ενωσιακού πολίτη και

ουσιαστικά στη πραγμάτωση όλων των στόχων ενός φυσικού ή νόμιμου δικαστή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Δαγτόγλου Πρόδρομος, “Συνταγματικό Δίκαιο. Ατομικά Δικαιώματα.”Α' και Β' τομ., Αθήνα,εκδ.ΑΝΤ.Ν Σάκκουλας,1991.

Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας., Συνταγματικά Δικαιώματα, Ειδικό μέρος 2008 σ.269.

Παναγιώτης Ι.Κανελλόπουλος,Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

4η έκδοση,2003,εκδ.ΑΝΤ.Ν Σάκκουλας,σελ169.

Β.Καράκωστας, “Σύνθεση δημοσίευσης αποφάσεων Διοικ.Δικαστηρίων και Σύνταγμα”άρθρο,Δίκη,1998,σ 292επ

Κ.Κεραμέας, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο.Γενικό Μέρος 1986,86-87.

Κονδύλης Θ. Βασίλειος , “Ο φυσικός ή νόμιμος δικαστής”,2007,Εκδ. ΑΝΤ.Ν Σάκκουλα.

Μάνεσης Αριστόβουλος, “Συνταγματικά δικαιώματα”,α', “Ατομικές Ελευθερίες”, 1982.εκδ.Σάκκουλας,Θεσσαλονίκη.

Μπέης Κώστας, Ερμηνευτικός σχολιασμός του άρθρου 8(παρ.14)Μαυριάς, Κασιμάτης, Μπέης. Ερμηνεία του Συντάγματος, Τόμος Β',εκδ.ΑΝΤ.Ν Σάκκουλας,Αθήνα-Κομοτηνή,1999,53σ.

Παραράς Πέτρος, Το Σύνταγμα,Corpus, τόμος1(άρθρα 1-50),1982,εκδ.ΑΝΤ.Ν Σάκκουλας. Αθήνα.

Ν.Σαριπόλος, Συνταγματικό Δίκαιο,4η έκδοση,1923

Χρυσόγονος, “Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα”,2001

Α.Ι Σβώλου-Γ.Κ Βλάχου. Το Σύνταγμα της Ελλάδος, Τόμος Α,1954

Β.Χριστιανός-Μ.Περάκης Νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας, Νομική Βιβλιοθήκη,2010,σελ.247.

Χρυσόγονος Κώστας, “Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα”, Αθήνα-Κομοτηνή, εκδ. ΑΝΤ.Ν Σάκκουλας,2ηέκδ.,2002.

NΟΜΟΛΟΓΙΑ

ΑΠ.(Ολομ.)1/1996, ΝοΒ 1997, σ.79

ΑΠ.(Ολομ.) 13/2001

Απόφαση 853/1983 Μπρωτ.Θεσσαλ, Αρμ 1983,

ΣτΕ 1016/1999

ΕφΑθ.2080/1982, Δ14, σελ 3,

ΔΕΚ.15η Ιουλίου 1964, υπόθεση Costa/E.N.E.L

ΔΕΚ 10 Οκτωβρίου 1982, υπόθεση 283/81, CILFIT (Συλλογή 1982, σ.3415, σκέψεις 6 επ.)

BverEG, απόφαση 22ας Οκτωβρίου 1986, "Solange II" τόμος 73, αριθμ.10, (σελ..339/366)

ΔΕΚ 19 Δεκεμβρίου 1968, υπόθεση 13/68 Salgoil (Συλλογή τόμος 1965-1968, σ 825).

ΔΕΚ ,30 Σεπτεμβρίου 2003, C-224/01, Gerhard Kobler.

C-453/04, 1η Ιουνίου 2006.

Απόφαση Bozzetti (σκέψη 18 και 20)

ΆΛΛΑ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Κείμενο Ιταλικού Συντάγματος [Http://oefre.unible.ch/law/icl/it00000_.html](http://oefre.unible.ch/law/icl/it00000_.html).

Κείμενο Θεμελιώδους νόμου 1949, <http://www.jura.uni-sb.de/BIJUS/grundgesetz/> & <http://www.bundesverfassung.de/>

ν.2462/1997 Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, στις 16 Δεκεμβρίου 1966, στη Νέα Υόρκη

άρθρο 23 του ν.345/1976(ΦΕΚ 141/Α').

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΔΕΚ= Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών κοινοτήτων

ΔΕΕ= Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Α.Π= Άρειος Πάγος

ΟΔΕΕ= Οργανισμός Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΦΕΚ= Φύλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης.

ΕΣΔΑ= Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

ΣΛΕΕ= Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΚΠολΔ= Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας

ΣτΕ= Συμβούλιο της Επικρατείας

